

Teorie sociální dezorganizace a její význam pro výzkum prostorové podmíněnosti kriminality

Eva Moravcová¹

Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Social Disorganization Theory and its Relevance for the Socio-Spatial Analysis of Crime. Research on the socio-spatial analysis of crime reaches deep into the past. However, one of the first major sociological theories that influenced the scientific field of criminology is the social disorganization theory of Shaw and McKay, who studied the impact of structural factors on neighborhood crime in the Chicago metropolitan area. This article introduces the original concept of social disorganization theory, describes the reasons for its criticism in the 70's and the causes of its subsequent resurgence during the 80's. Attention is given to studies that used social disorganization theory as a starting point for the socio-spatial analysis of crime. The aim of the article is to trace how the concept of social disorganization was historically understood and operationalized within empirical research, and what data the authors used for this purpose.
Sociológia 2014, Vol. 46 (No. 5: 534-553)

Key words: *social disorganization theory; socio-spatial analysis of crime; Chicago school; neighborhood crime; criminality*

Úvod

Myšlenka, že kriminalita není rovnoměrně distribuována mezi různá místa a lokality, sahá hluboko do minulosti. Její počátky lze hledat zejména v nezávisle na sobě vzniklých pracích Guerryho a Queteleta, které se objevily již v první polovině 19. století ve Francii a Belgii. Jedná se o studie, které využívají agregovaná data a představují první evidenci o existenci prostorové podmíněnosti kriminality. (Guerry 1833; Friendly 2007) Tyto výzkumy také poskytly první mapy zobrazující míry kriminality v jednotlivých regionech zemí a zároveň také jako první poukázaly na závislost těchto měr na typu zkoumaného zločinu. Zatímco násilné trestné činy byly nejčastěji páčány v chudých oblastech s vysokou mírou sociální deprivace, majetkové trestné činy dosahovaly vysokých čísel především v bohatých industrializovaných regionech, jejichž obyvatelé měli vysokou úroveň vzdělání. (Wortley – Mazerolle 2008; Weisburd – McEwen 1998) Queteletova studie dále poukázala na souvislost mezi kriminalitou a dopravní infrastrukturou nebo etnickými a kulturními odlišnostmi. Jeho pojetí průměrného muže (average man) navíc vedlo k předpokladu, že agregovaná data jsou statisticky stabilní a že čím větší je počet zkoumaných osob, tím spíše je možné identifikovat obecné zákony, kterými se společnost řídí. (Weisburd – McEwen 1998)

¹ Korespondence: Mgr. Eva Moravcová, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Náměstí 14. října 12, 150 21, Praha 5 – Smíchov, Česká republika. E-mail: eva.moravcova@mujmail.cz

V americké sociologii však byla práce těchto autorů často opomíjena ve prospěch novějších teorií, které vznikaly v rámci Chicagské školy a které se zabývaly zkoumáním kriminality v metropolitních oblastech Spojených států amerických. Za typické představitele mohou být považováni autoři Shaw a McKay, kteří ve 40. letech 20. století začali rozvíjet jednu ze stěžejních sociologických, ale také kriminologických teorií – teorii sociální dezorganizace. Ta zaznamenala velký zájem a v několika následujících letech na ni autoři často navazovali a snažili se ji replikovat. (Lander 1954; Quinney 1964) V současné době však najdeme velmi omezené množství studií, které se testováním teorie sociální dezorganizace zabývají v její původní podobě, případně usilují o maximální zachování originálního konceptu této teorie. (Sampson – Groves 1989; Barnett – Mencken 2002; Sun – Triplett – Gainey 2004) Slouží dnes ve většině případů k teoretickému zarámování sociálněvědních výzkumů a termín sociální dezorganizace je využit zejména pro popis vnitřních charakteristik sousedství a společenských komunit. (Walker 2009)

Jinak tomu není ani v případě České republiky a Slovenska. Dosavadní studie, které se ve většině případů soustředí na porovnávání kriminality na úrovni krajů či okresů (Bartoňová 1996; Mládek et al. 2006; Hampl 2005; Michálek 2010; Michálek 2009; Michálek 2000), se málokdy inspiroují původním modelem sociální dezorganizace. Většina strukturních faktorů vyjmenovaných Shawem a McKayem a jejich následníky však hrají důležitou roli i zde. Největší význam je přikládán především sociálně ekonomickým a demografickým změnám, které se začaly prosazovat již na počátku 90. let 20. století. Řadíme sem například sociální stratifikaci, koncentraci sociálně slabých, příjmovou diferenciaci, nezaměstnanost, stárnutí populace, rozvodovost, migraci apod. (Lubelcová 1996; Novák et al. 2007) Ojediněle najdeme autory, kteří se zaměřují na studium kriminality v městských sousedstvích či komunitách. Dílčí studie zabývající se rozmístěním kriminality a vnímáním bezpečnosti v hlavním městě Praha zpracovali například Čermák (2007), Temelová, Čermák a Jíchová (2012) nebo Jíchová a Temelová (2012). Ti shodně potvrzují vyšší míru kriminality směrem k centru města. Názory občanů na kriminologické aspekty prostředí studoval například Buriánek (1994). Na Slovensku pak sledovali kriminalitu v hlavním městě Bratislava například Lubelcová (1996) nebo Michálek (1999).

Cílem článku je nabídnout čtenáři vhled do teorie sociální dezorganizace. Ta má podstatný význam pro výzkum prostorové diferenciaci kriminality a pozdější rozvoj dalších vědních disciplín, které s daným tématem úzce souvisejí. Jak uvádí Musil (2012), byl to právě výzkum zločinnosti, konkrétně studie dezorganizace rodin a celých městských území, který podle amerických historiků sociologie zapříčinil rozšíření americké empirické sociologie do celého světa.

Z historického hlediska se článek zaměřuje na vymezení pojmu sociální dezorganizace a popisuje teorii sociální dezorganizace tak, jak ji definovali Shaw a McKay v rámci Chicagské školy. Dále nastíníme důvody jejího úpadku až do 70. let 20. století a představíme studie, které se zasloužily o obnovení zájmu o tuto teorii v průběhu let 80. Pozornost věnujeme také studiím, které z teorie sociální dezorganizace do značné míry čerpaly a aplikovaly ji i mimo metropolitní oblasti, nebo autorům, kteří se touto teorií inspirovali k rozvoji dalších myšlenek souvisejících s výzkumem kriminality na daném území. V její originální podobě ji však již netestovali. Cílem článku je mimo jiné sledovat, jak byl koncept sociální dezorganizace chápán, a v případě empirického výzkumu také operacionalizován, a jaká data byla autory pro tento účel využívána.

Koncept sociální dezorganizace v sociologii

Přestože většina odborných studií začíná svůj výklad teorií sociální dezorganizace v podání představitelů Chicagské školy Shawa a McKaye, případně cituje autory, kteří vznik této teorie bezprostředně ovlivnili (např. Thomas a Znaniecki, kteří jako první použili termín sociální dezorganizace v práci *The Polish Peasant in Europe and America*, nebo Park a Burgess), pojem sociální dezorganizace má v sociologii dlouhou tradici a může být spojován hned s několika významnými představiteli evolucionistické a funkcionalistické sociologie.

Sociální dezorganizace je obvykle definována jako narušení organizace společenského řádu či oslabení vzorců chování v dané společnosti nebo určité sociální skupině. (Linhart et al. 1996) První zmínky o společenské organizaci jsou patrné již v práci Spencera. (Fitzgerald – McLennan – Pawson 1980) Ten přirovnává společnost k biologickému organismu, který se neustále vyvíjí a roste. Komplexnější charakter struktury takového organismu však vyžaduje postupnou diferenciaci jejích funkcí a vytvoření integračního mechanismu, který by zabránil jeho zániku. „*Pokud by rostoucí diferenciaci nebyla doprovázena integrací, živý organismus či sociální jednotka by přestaly být životaschopné a podlely by rozkladu*“. (Keller 2007: 148) Na práci Spencera v jistém smyslu navázal Durkheim, když v knize *Společenská dělba práce* (2004) popsal vzrůstající sociální diferenciaci společnosti a její důsledky. Postupný vývoj společnosti a rostoucí dělba práce vedou k přechodu od mechanické k organické solidaritě, tedy od více méně homogenního ke komplexnímu, heterogennímu systému. Dělba práce přejímá v moderní společnosti integrační funkci a v případě jejího selhání dochází k narušení či zániku celého systému. Sociální dezorganizace tak představuje jakýsi stav nerovnováhy, anomickou dělbu práce, respektive nedostatek sociální (organické) solidarity mezi členy společnosti. Znakem sociální dezorganizace společnosti, tedy slabé integrace systému, může být podle Durkheima – Simpsona a Spauldinga (1966) také

míra sebevraždy. (Durkheim – Simpson – Spaulding 1966) Na základě silících či ustupujících „sebevražedných proudů“ autor usuzuje, zda se společnost nachází ve stavu stability a pořádku (sociální organizaci) či nestability a nepokojů (sociální dezorganizaci). (Keller 2007) Teoretikové sociální dezorganizace tak nebyli hned od počátku orientováni na studium kriminality v rámci jasně definované lokality či teritoria, ale zajímali se především o problematiku sociální změny, přechod tradiční společnosti v moderní a důsledky tohoto vývoje. (Fitzgerald – McLennan – Pawson 1980)

Spencer a Durkheim rovněž položili základy jednoho z nejznámějších sociologických paradigmat – strukturního funkcionalismu. Hlavní představitel tohoto myšlenkového proudu, Parsons, kladl velký důraz na sociální stabilitu a rovnováhu společenského systému. Podle Parsonse musí všechny existující společnosti zajistit pro své přežití čtyři základní funkce: adaptaci (A), dosahování cílů (G), integraci (I) a udržování vzorců (L). Plnění zmíněných funkcí částmi systému vede k organizované, stabilní a silně integrované společnosti. Rychlá sociální změna však může vyvolat potíže, které podněcují destabilizaci systému a je nutné jí z tohoto důvodu zabránit. Za odmítání jakéhokoli vývoje a konfliktu uvnitř systému byl Parsons často kritizován, což jej vedlo k vypracování teorie evoluční změny. Nicméně ani v tomto stádiu své práce nepřipouštěl, že by některé části mohly sociální systém nabourávat. (Jandourek 2003) Tuto mezeru vyplnil až Merton, který strukturám přisuzoval jak pozitivní, tak negativní funkce (dysfunkce). (Munková 2001) Sociální dezorganizaci přitom vnímal jako výsledek vlivu sociálních struktur na chování jedince. Zdrojem anomie byl podle Mertona rozpor mezi kulturně předurčenými cíli a institucionálně definovanými prostředky k dosažení těchto cílů. Jedinci, kteří nemohou naplnit předem stanovené a sociálně ceněné cíle společnosti, se uchylují k deviantním adaptacím, které mohou ohrozit společenský řád. Propastný nesoulad mezi kulturní a sociální strukturou společnosti může vést k její destabilizaci a dezorganizaci. (Merton 1938)

Konečně, ke vzniku teorie sociální dezorganizace přispěl svým dílem také Sutherland, který je známý především jako autor teorie diferencované asociace. Také Sutherland, stejně jako Spencer a Durkheim, se zmiňuje o sociální dezorganizaci v souvislosti s přechodem od tradiční (stabilní a uniformní) k moderní (neorganizované a konfliktní) společnosti, kde zvýšená mobilita, agresivní ekonomická soutěž a zvyšující se individualismus stojí za narušením funkce sociálních institucí. Toto narušení následně vede k nárůstu kriminality a delikvence. Jestliže je společnost organizovaná, kriminalita je potlačena, jestliže není organizovaná, kriminalita přetrvává a rozvíjí se. (Jensen 2003)

Teorie sociální dezorganizace Shawa a McKaye

Teorie sociální dezorganizace je zakotvena v práci Shawa a McKaye *Juvenile delinquency and Urban Areas*, která vznikla v roce 1942. Tato empirická studie navazovala v mnoha ohledech na práci dalších dvou představitelů Chicagské školy – Parka a Burgesse. Právě v jejich práci však můžeme vystopovat myšlenky Spencera a Durkheima. (Fitzgerald – McLennan – Pawson 1980) Jejich koncept „sociální ekologie“ se zaměřoval na město jako živý organismus, který se neustále mění a vyvíjí, protože je ovlivňován řadou vnitřních, ale i vnějších faktorů, které na něj dlouhodobě působí. Park a Burgess kladli důraz na vnitřní diferenciaci města, jeho růst a proměnu, ale také na podobnost životních stylů jeho obyvatel. (Munková 2001) Autoři rozdělili město na tzv. koncentrické zóny, které na sebe plynule navazovaly. Každá zóna představuje přirozenou oblast, ve které žijí, střetávají se a jsou v každodenní interakci sociálně podobní lidé. „Podle autorů Chicagské školy je tak každá přirozená oblast nasáklá čímsi z charakteru a kvalit svých obyvatel“. (Munková 2001: 25) Město a okolí bylo podle této teorie rozděleno na pět zón, kde centrum, tedy první zónu, představovala tzv. obchodní čtvrť (loop) a okolí města, tedy pátou zónu, představovala oblast, v níž bydleli lidé s převážně vysokým sociálním statutem, kteří za práci do města dojížděli. V popředí zájmu Parka a Burgesse však byla většinu času jedna z vnitřních zón, tzv. přechodná zóna, která obklopovala obchodní čtvrť a kde docházelo ke střetu chudých obyvatel s městskými továrnami. (Maguire – Morgan – Reiner 2007) Ta byla považována za nejproblematictější z hlediska výskytu kriminality a deviantních fenoménů. (Lilly – Cullen – Ball 2010)

Na základě poznatků těchto autorů později Shaw a McKay specifikovali teorii sociální dezorganizace, která spojovala zločin s odlišným způsobem uspořádání sociálního života určité lokality od zbytku města. (Shaw – McKay 1942) Přechodné zóny byly podle autorů zpravidla obývány novými příchozími, tedy imigranty, kteří neměli dostatek prostředků, aby mohli bydlet v drahých příměstských oblastech. Jakmile se ale usadili a jejich sociální a ekonomická situace se zlepšila, stěhovali se směrem od centra a přenechávali své místo nově příchozím. Přechodné zóny tak vynikaly vysokou rezidenční mobilitou a logicky také vyšší heterogenitou populace. (Maguire – Morgan – Reiner 2007)

Jak již bylo naznačeno, Shaw a McKay definovali tři základní strukturní faktory ovlivňující míru kriminality v přechodných zónách – nízký ekonomický status, vysokou rezidenční mobilitu a etnickou heterogenitu. Tyto faktory vedou k narušení sociální organizace komunity, která již není schopna vykonávat své základní úlohy. (Sampson – Groves 1989; Barnett – Mencken 2002) *Ekonomický status* byl měřen na základě počtu rodin, které dostávají

sociální dávky, průměrné ceny nájmu a počtu domů a bytů, ve kterých bydlí jejich majitelé spíše než podnájemníci. Autoři zjistili, že vyšší počet uvedených rodin, nižší ceny nájmného a větší počet obydlí určených k pronájmu vedly ke zvýšení kriminality. *Rezidenční mobilita* představovala (vedle počtu poničených a opuštěných obydlí a blízkosti k průmyslovému centru města) základní složku při měření tzv. fyzického stavu dané lokality. Populační posuny ovlivňovaly míru kriminality prostřednictvím procesů invaze, dominance a suksese. Příchod nových obyvatel do určité lokality byl spojen s výraznějším narušením společenského řádu a následně také se zvýšením kriminality. Konečně, Shaw a McKay zjistili, že vyšší míra kriminality byla spojena s *etnickou heterogenitou*, tedy především s lokalitami, kde se nacházel větší počet cizinců a etnických menšin. Vysoká míra kriminality v dané oblasti však přetrvávala i po tom, co se dosavadní obyvatelé odstěhovali. Je tedy zřejmé, že spíše než lidé, kteří zde žili, to byla právě sociální narušenost daného místa, která kriminalitu ovlivňovala. (Bursík – Webb 1982; Walker 2009)

V následném období vzniklo ve Spojených státech amerických několik málo studií, které se snažily na výzkum teorie sociální dezorganizace v podání Shawa a McKaye navázat. (Lander 1954; Quinney 1964) Tyto však stále využívaly oficiální data, která byla pro testování teorie považována za nedostatečná, a tak zájem o ni plynule klesal. (Walker 2009)

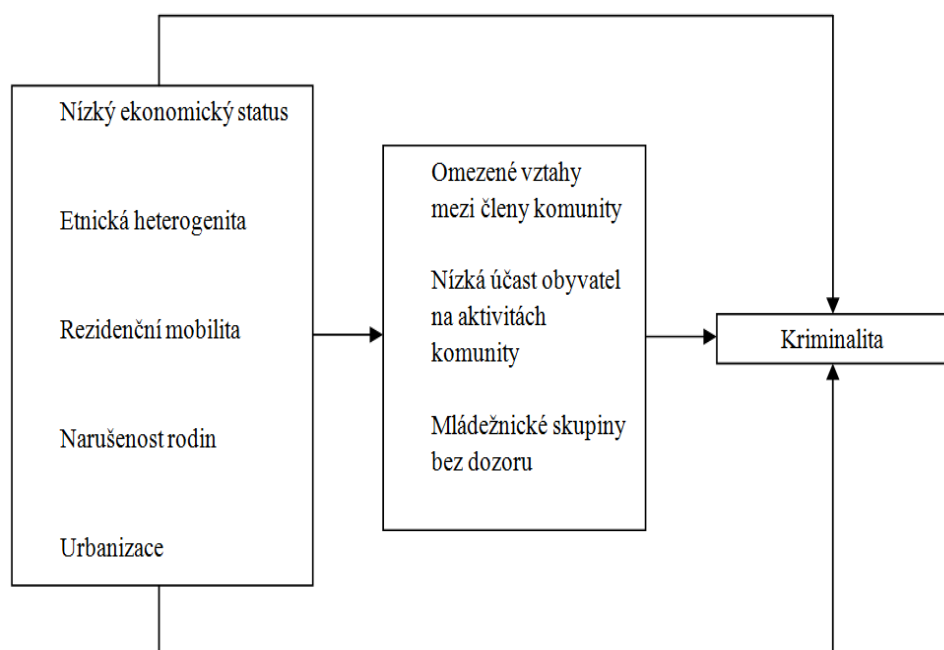
Limity teorie sociální dezorganizace představovaly v první řadě samotné jednotky analýzy. Zatímco teorie si klade za cíl testovat rozdíly mezi jednotlivými komunitami, využívána byla především data sčítání lidu agregovaná na úrovni měst a států. Mnoho specifických charakteristik, které jsou na komunitní úrovni důležité, tak bylo vlivem zmíněné agregace smazáno. Jistý problém, jak již bylo řečeno, představovalo také využívání oficiálních statistik, kde variabilita registrované kriminality napříč komunitami pravděpodobně neodpovídala pouze reálné variabilitě kriminality, ale také rozdílům v sociální kontrole. Ta mohla faktory vedoucí k sociální dezorganizaci těchto komunit systematicky ovlivňovat. Možná nejdůležitějším limitem testování teorie sociální dezorganizace bylo, že doposud neexistovaly žádné přímé nástroje jak tuto dezorganizaci, špatné uspořádání či narušenost daného místa vlastně měřit. (Bursík 1988; Veysey – Messner 1999)

Obnova a testování teorie sociální dezorganizace v 80. letech 20. století: využití self-reportových výzkumů

Ke znovuoobnovení zájmu o teorii sociální dezorganizace vedly především práce Sampsona (1986) a Starka (1987). Ti se jako první pokusili o širší vysvětlení poznatků, které přinášely předchozí empirické studie. Právě nedostatek teoretického zakotvení, respektive slabé propojení dosavadní teorie sociální dezorganizace s výzkumem, jim byl často vyčítán. (Bursík 1988; Walker 2009)

Sampson (1986), na jehož práci navazuje studie Sampsona a Grovese z roku 1989, formuloval myšlenku o neformální sociální kontrole jako skryté proměnné, která by mohla představovat most mezi strukturními faktory dříve definovanými autory Shawem a McKayem a výskytem kriminality v dané oblasti. Koncept slabé neformální sociální kontroly jako činitele vedoucího k sociální dezorganizaci komunity a následnému nárůstu kriminality uvnitř této komunity přitom nápadně připomíná Spencerovy, Durkheimovy, ale také Parsonsovy myšlenky o důležitosti integračního mechanismu pro zachování společenského řádu. Sociálně organizované komunity se vyznačují vzájemnou solidaritou (konsenzem ohledně hodnot a norem, které komunita vyznává) a vysokou mírou koheze a integrace. Zatímco například v podání Durkheima tak můžeme o sociální dezorganizaci komunity přemýšlet v souvislosti se slabou solidaritou, Sampson a Groves vyzdvihují koncept neformální sociální kontroly, která plyne ze silných sociálních pout mezi členy této komunity. (Kubrin 2009)

Obrázek č. 1: **Model sociální dezorganizace Sampsona a Grovese**

Zdroj: volně podle Sampsona & Grovese (1989: 781)

Podle autorů Sampsona a Grovese (1989) překonala jejich studie *Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory* problém operacionalizace konceptu sociální dezorganizace (viz výše), což ji činí jednou

z nejdůležitějších a nejcitovanějších studií. Jednotky analýzy navíc představovaly přirozené městské oblasti, vhodně reprezentující analyzované komunity². Pro měření kriminality, která byla agregována na úrovni těchto komunit, byla využita self-reportová data. Jednou z jejich výhod je bezesporu to, že na rozdíl od oficiálních policejních statistik, které jsou charakteristické omezenou možností vypovídat o reálné úrovni kriminality, umožňují zachytit kromě registrované kriminality také kriminalitu latentní, tedy skutky, které nebyly policií objeveny, případně zaevidovány. (Thornberry – Krohn 2000)³

Sampson a Groves se soustředili především na celkovou míru viktimizace, která odpovídala jakékoli újmě osobní či vzniklé v domácnosti za poslední rok, a násilí spáchané cizinci (stranger violence), tedy jedinci, které oběť dříve neznala.

Testování samotné teorie bylo umožněno vytvořením indikátorů, které míru sociální dezorganizace v podobě slabé neformální sociální kontroly v daných komunitách měří. Jsou jimi vztahy mezi členy komunity (friendship network), účast obyvatel na aktivitách této komunity (organizational participation) a množství aktivit mládežnických skupin, které zůstávají bez dozoru dospělých (amount of unsupervised teen peer group activity). Vztahy mezi členy komunity byly měřeny na základě otázky, která se respondentů ptala, kolik přátel (na škále od „žádného“ ke „všem“) bydlí v jejich sousedství, tedy maximálně 15 minut chůze od domova daného respondenta. Účast obyvatel na aktivitách probíhajících v dané komunitě byla měřena otázkou na přítomnost na komunitních výborech týden před samotným dotazováním. Konečně míra sociální kontroly, vyjádřená množstvím aktivit mládežnických skupin, byla měřena pomocí otázky, která se ptala respondentů na to, jak běžné je pro skupiny teenagerů potloukat se na ulicích a obtěžovat své okolí. (Sampson – Groves 1989)

Stejně jako v případě Shawa a McKaye představují nízký *socioekonomický status*, *rezidenční mobilita* a *heterogenita populace* strukturní proměnné, které ovlivňují schopnost komunit vytvářet efektivní systém neformální kontroly a přispívají tak do značné míry ke změnám v sociální dezorganizaci daných komunit. Vlivem využití odlišného typu dat (self-reportů) však došlo ke změně indikátorů, které tyto proměnné měří. Hlavními dimenzemi socioekonomického statusu jsou vzdělání (procento obyvatel s vysokoškolským diplomem), profese (procento obyvatel vykonávající řídicí pozice) a příjem (procento obyvatel s relativně vysokým příjmem). Rezidenční mobilita je definována jako

² Je však zajímavé, že přesné vymezení toho, co je přirozená městská oblast, autoři nezmiňují. Stejně tak další studie jsou často v rozporu ohledně definice území, které je pro testování teorie sociální dezorganizace vhodné. (Kubrin 2009)

³ S tímto omezením oficiálních statistik je třeba počítat především při studiu původní práce Shawa a McKaye nebo prací, které testují teorii sociální dezorganizace v rurálních oblastech (viz níže). Není však pravděpodobné, že by použití různých typů dat o kriminalitě vedlo k diametrálně odlišným výsledkům (srov. výsledky studií Shawa a McKaye (1942) a Sampsona a Grovese (1989)).

procento obyvatel, kteří se narodili 15 minut chůze od svého domova. Pro měření etnické heterogenity byl vytvořen speciální index zohledňující podíl vybraných národnostních a etnických skupin žijících na daném území. V protikladu k původní teorii Shawa a McKaye testují Sampson a Groves také vliv narušení rodin a míru urbanizace. Proměnná, která zjišťuje míru narušení rodin v dané komunitě (family disruption), je měřena součtem z-skórů dvou navzájem se ovlivňujících dimenzí – proporcí rozvodů a odděleně žijících dospělých ve vztahu k těm, kteří se oženili (vdaly), a procentem domácností, kde děti vychovává pouze jeden rodič. Proměnná, která měří proces urbanizace komunity (urbanization), je operacionalizována polohou komunity vzhledem k centru města. (Sampson – Groves 1989)

Studie Sampsona a Grovese, která umožnila testování teorie sociální dezorganizace na jiných datech, než byly oficiální policejní statistiky a cenzy, vedla ke znovuoobnovení zájmu o tuto teorii ve Spojených státech amerických i Evropě. Mezi autory, kteří navazují na práci Sampsona a Grovese a kteří se zasloužili o detailnější testování teorie sociální dezorganizace na self-reportových datech, řadíme především Veyseyovou a Messnera (1999) či Suna, Triplettovou a Gainey (2004). Najdeme však také studie, které se míru kriminality v určité lokalitě pokoušely měřit jinými způsoby. Například práce Warnera a Pierce (1993), kteří testovali teorii sociální dezorganizace s využitím počtu volání na policii, představuje další zdroj dat umožňující porovnání rozdílů ve výsledcích pořízených na základě self-reportových studií a oficiálních statistik.

Vliv strukturálních faktorů na neformální sociální kontrolu v komunitě

Socioekonomický status (SES) se řadí mezi nejdůležitější a nejstabilnější proměnné, které ovlivňují kriminalitu ve městech. (Bursik 1988) Sampson a Groves (1989) dokumentují existenci nepřímého vlivu nízkého SES na násilnou a majetkovou kriminalitu, a to přes nízkou účast členů komunity na aktivitách, které pořádá, a omezenou schopnost komunity dohlížet na své děti a mladistvé (viz obrázek č. 1). Také Veyseyová a Messner (1999) prostřednictvím strukturálního modelování potvrzují důležitost mediačního efektu těchto indikátorů sociální dezorganizace na kriminalitu. Některé výzkumy však poukazují pouze na částečné ověření modelu Sampsona a Grovese, a to v závislosti na typu kriminality. Podle autorů Suna, Triplettová a Gainey (2004), kteří původní koncept Sampsona a Grovese testují na amerických self-reportových datech, existuje u všech strukturálních proměnných přímý vliv na kriminalitu. Proměnné měřící sociální dezorganizaci navíc výrazněji zprostředkovávají vliv strukturálních faktorů pouze na násilnou trestnou činnost. Dobré ekonomické podmínky nicméně nemusí nutně vést ke snížení kriminality tam, kde existuje značná nerovnost mezi příjmy. Ta je příznačná právě pro města a metropolitní oblasti.

(Rephann 1999) Komunity, jejichž členové mají rozdílné příjmy, se setkávají s problémem domluvit se na základních pravidlech soužití, stejně jako tyto problémy pocítují například sousedství s vyšší heterogenitou obyvatel. (Barnett – Mencken 2002)

Zvýšená *rezidenční mobilita* obyvatel je dalším z faktorů, které přispívají k nárůstu sociální dezorganizace, a tedy k větší míře kriminality v komunitě. Nejenže limituje možnosti obyvatel hlídat mladistvé členy komunity, ale znesnadňuje také vytváření sítě vztahů mezi těmito obyvateli. (Sampson – Groves 1989; Barnett – Mencken 2002) Zatímco studie Veyseyové a Messnera (1999) podporují výsledky prvních dvou zmíněných autorů, Sun, Triplettová a Gainey (2004) dokumentují pozitivní vliv rezidenční mobility na místní vztahy. V protikladu k očekáváním autorů spolu se zvyšující se mobilitou obyvatel roste síla a provázanost vztahů mezi nimi. Autoři tento výsledek vysvětlují tak, že pokud jsou ostatní analyzované proměnné vyrovnané, mají obyvatelé v sousedstvích s vyšší mobilitou více příležitostí, jak svým sousedům pomáhat, což má za následek zlepšení vztahů mezi nimi. Autoři navíc sledují přímý vliv rezidenční mobility jak na násilnou, tak na majetkovou kriminalitu. Bernasco a Nieuwebeerta (2005) naopak konstatují, že rezidenční mobilita v sousedství ani nezvyšuje ani nesnižuje pravděpodobnost výskytu majetkové kriminality. Více než tato strukturní proměnná je to spíše míra zastoupení majitelů nemovitostí (homeowners), co ovlivňuje míru kriminality v jednotlivých lokalitách. (Hipp 2007) Jak uvádí například Oh (2004) osobní vlastnictví domů a bytů významně ovlivňuje vztah obyvatel k místu, ve kterém žijí.

Snaha komunity dohodnout se na základních pravidlech a normách je značně ztížena, pokud je tato komunita vysoce heterogenní. Vysoká *heterogenita obyvatel*, ať už věková, etnická apod., zabraňuje komunikaci a vytváření základních vzorců interakce mezi nimi a vede k nárůstu kriminální činnosti. (Brimicombe et al. 2001) Etnická heterogenita v komunitě má například negativní vliv na schopnost jejích členů hlídat své děti a mladistvé. (Sampson – Groves 1989; Veysey – Messner 1999) Ta je následně vystavena vyšší majetkové, ale i násilné trestné činnosti. (Sun – Triplett – Gainey 2004)

Jak již bylo řečeno, Sampson a Groves rozšířili původní strukturní proměnné testované Shawem a McKayem o sledování míry *narušení rodin* ve zkoumané komunitě či její polohy vzhledem k centru města. Autoři zjišťují, že komunity s větším počtem narušených rodin se ve vyšší míře než komunity s převahou rodin úplných potýkají s mládežnickými skupinami bez dozoru, což ovlivňuje míru viktimizace. Výsledky analýz navíc poukazují na relativně významný přímý vliv míry narušení rodin na počet majetkových trestných činů spáchaných v dané komunitě. (Sampson – Groves 1989) Vliv struktury rodiny na majetkovou kriminalitu nicméně dokládají i další empirické studie. Například Cohen a Felson (1979) upozorňují, že úplné domácnosti jsou schop-

ny zajistit vyšší míru dohledu jak nad svými ratolestmi, tak nad svým majetkem. Sampson a Groves (1989) dále tvrdí, že vyšší míra *urbanizace* omezuje vztahy v komunitě a snižuje její schopnost účastnit se lokálních aktivit, a nepřímo tak zvyšuje míru kriminality. Urbanizace, podobně jako narušenost rodiny, má také značný přímý vliv na míru viktimizace v komunitě. (Veysey – Messner 1999; Sun – Triplett – Gainey 2004)

Rozšíření teorie sociální dezorganizace do rurálních oblastí

Ačkoli byla teorii sociální dezorganizace opět věnována značná pozornost, málo autorů se zabývalo její aplikovatelností mimo metropolitní oblasti. (Osgood – Chambers 2000; Bouffard – Muftić 2006; Wells – Weisheit 2004; Kposowa – Breault – Harrison 1995; Weisheit – Donnermeyer 2000) Tato skutečnost není až tak překvapivá, vzhledem k tomu, že původní teorie Shawa a McKaye vznikala v rámci metropole Chicaga. Výzkum na úrovni okresů je ale podle Bursika (1988) nebo Osgooda a Chamberse (2000) vhodnější, a to především v případě, kdy jsou porovnávány okresy z více států. Zatímco standardní jednotkou analýzy v městských oblastech jsou především navzájem si blízká sousedství, která neumožňují generalizaci výsledků na další lokality s menší hustotou obyvatel, analýza okresů je pro tyto účely vyhovující. Ukazuje se také, že rozsáhlejší územní jednotky s větší mírou samostatné působnosti se z metodologického hlediska definují relativně snadněji než specifické městské části a sousedství. Podle některých autorů se však takovýto výzkum může zkomplikovat z důvodů odlišnosti komunit, které jednotlivé okresy zahrnují. Autoři totiž pracují se strukturními proměnnými jako charakteristikami celých okresů. Jejich hodnoty se však mohou v rámci komunit značně lišit. (Bouffard – Muftić 2006) V úvahu je brán také vliv vzdálenosti okresů od větších metropolitních oblastí. Jeho existenci se však zatím nepodařilo prokázat. Okresy, které s nimi sousedí, totiž často zaznamenávají nižší míru kriminality než okresy, které jsou jim vzdálené. (Rephann 1999; Osgood – Chambers 2000) Jistou váhu však může mít velikost měst v daném okrese (Bouffard – Muftić 2006) či vzdálenost lokality od sociálních služeb jako jsou zábavní centra, obchody apod. (Carcach 2000)

Kriminalita v nemetropolitních okresech byla v minulosti obvykle nižší než v metropolích. Tento trend se však začal v posledních letech měnit. Snaha otestovat, zda mají strukturní faktory stejný vliv na proces sociální dezorganizace komunity na venkově jako v metropolích, tedy začala být čím dál aktuálnější. (Rephann 1999) Je však nutné upozornit na to, že v porovnání s dříve jmenovanými výzkumy v městských oblastech, které testovaly teorii sociální dezorganizace s využitím self-reportových a jiných dat (Sampson – Groves 1989; Gottfredson – McNeil – Gottfredson 1991; Warner – Pierce 1993; Elliott et al. 1996; Veysey – Messner 1999; Sun – Triplett – Gainey

2004), studie zaměřené mimo metropole se i nadále spoléhaly na oficiální policejní statistiky nebo data sčítání lidu, čímž v podstatě navázaly na původní práci Shawa a McKaye. Důvody opětovného navracení k oficiálním statistikám jsou podle našeho názoru spíše praktické povahy. Realizace self-reportové studie napříč okresy určitého státu je nejen organizačně, ale také finančně velmi náročná. Tato změna nicméně znamenala opomenutí konceptu sociální dezorganizace jako nízké sociální integrace či slabé neformální kontroly uvnitř komunity. Je potřeba mít tedy na paměti, že zmíněné studie se zaměřovaly především na analýzu přímých vztahů mezi strukturními faktory, coby prvky sociální dezorganizace, a kriminalitou.

Výsledky těchto studií nicméně naznačují, že na rozdíl od metropolitních oblastí, nemetropolitní komunity s malými finančními zdroji (SES) mohou vykazovat nízkou míru kriminality, protože tyto jsou často stabilnější co do počtu svých členů. (Bouffard – Muftić 2006) „*Rezidenční stabilita v nemetropolitních komunitách se stává důležitým předpokladem, který kompenzuje nedostatek finančních prostředků jejich členů*“. (Barnett – Mencken 2002: 377) Čím větší je ale změna populace v dané komunitě, tím výraznější vliv ekonomických proměnných (nerovnost příjmů, chudoba, nezaměstnanost apod.) na kriminalitu studie evidují. (Barnett – Mencken 2002; Bouffard – Muftić 2006) Podobně také Wells a Weisheit (2004) nebo Osgood a Chambers (2000) upozornili na to, že sociální faktory mohou být v predikci kriminality venkovských komunit mnohem důležitější než ekonomické podmínky. Proměnné, jako jsou urbanizace, mobilita či demografické faktory, jsou v porovnání s ekonomickými proměnnými častěji statisticky významné a mohou mít tedy pro tuto úroveň komparace větší váhu. (Rephann, 1999) Například Osgood a Chambers (2000) se zaměřili na jižní okresy USA, kde vyšší rezidenční mobilita (procento domácností, jejíž členové se přistěhovali před méně jak pěti lety), etnická heterogenita (procento černých versus procento bílých domácností) a narušenost rodin (počty domácností s jedním rodičem vzhledem k počtu úplných rodin s dětmi) měly za následek větší počet násilných trestných činů. Podobné výsledky doložili také Bouffard a Muftić (2006), a to nejen pro násilné, ale také pro majetkové trestné činy. Některé výzkumy dokonce dokládají, že při celkovém ekonomickém růstu v dané oblasti může docházet ke zvýšení počtu spáchaných trestných činů. „*Strmě rostoucí ekonomika může stimulovat kriminalitu vytvořením pracovních míst, která přitahují rizikové imigranty*“. (Rephann 1999: 19)

Inspirace teorií sociální dezorganizace ve 21. století

Na počátku 21. století již převážná většina autorů netestovala teorii sociální dezorganizace v její původní podobě, ale stále častěji ji využívala k zasazení výzkumného problému do teoretického rámce či k interpretaci dílčích výsledků

svých studií. (Walker 2009; Wikstrom – Loeber 2000; Saporu et al. 2011; Sampson – Raudenbush 2001; Morenoff – Sampson – Raudenbush 2001; Baumer et al. 2003; Oberwittler 2004; Andresen 2006) Například Wikström a Loeber (2000) testovali vliv rizikových faktorů, jako jsou impulzivita, absence rodičovské kontroly či delikventní vrstevníci, na míru kriminality ve vybraných lokalitách. Výsledky ukázaly, že zvýšená přítomnost rizikových faktorů snižuje vliv socioekonomických podmínek komunity na kriminalitu. Ty se ukazují být významné především u dobře socializovaných jedinců.

Objevují se také studie metodologického rázu. Například Bellair (2000) uvádí, že vztah mezi neformální sociální kontrolou a kriminalitou je mnohem složitější, než jak jej prezentovaly dosavadní studie. Výsledky jeho analýzy naznačují, že stejně jako neformální sociální kontrola ovlivňuje kriminalitu, tak i zvýšená míra kriminality může mít negativní dopad na kvalitu neformální sociální kontroly v sousedství. Některé trestné činy, jako jsou například loupeže, mohou dokonce vést ke zvýšení této kontroly.

Koncept, který neformální sociální kontrolu částečně nahrazuje, je označován jako tzv. kolektivní účinnost (collective efficacy) a jeho počátek sledujeme zejména v práci Sampsona, Raudenbushe a Earlse (1997), kteří testují sociální dezorganizaci v souvislosti s počtem vražd spáchaných v Chicagu v roce 1995. Autoři definují kolektivní účinnost jako sociální kohezi uvnitř komunity, podpořenou ochotou jejích členů zasahovat do společenského dění. *„Příklady této neformální kontroly zahrnují monitorování vrstevnických skupin mladých členů komunity, snahu omezovat aktivity, jako je záškoláctví a potloukání se po ulicích, nebo konfrontaci s jedinci, kteří narušují místní pořádek“* (s. 918). Tento přístup, respektive vlastnost komunity, má za následek snížení násilí. Po vzoru původní teorie sociální dezorganizace zmiňují autoři vliv strukturních proměnných na kolektivní účinnost komunity. Vysoký socioekonomický status a s ním související zvýšená mobilita obyvatel mají negativní vliv na sociální kohezi komunity. Opačný efekt má například větší počet vlastníků domů v dané lokalitě. Pohlaví a etnicita nehrají podle autorů ve změnách sociální koheze žádnou roli. V testování této teorie dále pokračovali například Morenoff, Sampson a Raudenbush (2001). Na další typy kriminality se pak tento koncept pokusili rozšířit Maxwell, Garner a Skogan (2011), jejichž výsledky jsou více méně konzistentní s výše uvedenými studiemi.

Již dříve byla teorie sociální dezorganizace kritizována za poměrně úzký pohled na dynamické procesy probíhající v komunitě a omezený počet faktorů, které mohly sociální dezorganizaci a zvýšenou míru kriminality vysvětlit. (Bursik – Grasmick 1993) Nový směr ve studiu problematiky sociální dezorganizace přinesli Kubrin a Weitzer (2003), když upozornili na další důležité dimenze této teorie. Kromě již zmíněných strukturních faktorů ovlivňujících míru sociální dezorganizace jsou tu i další oblasti, které mají na kriminalitu

přímý či nepřímý vliv. Jsou jimi lokální kultura, formální sociální kontrola a politické uspořádání v dané lokalitě.

Shaw a McKay ve svých pracích sice zmiňovali důležitost **kultury** ve formování povahy každé komunity, nicméně její vliv značně opomíjeli stejně tak jako většina autorů, kteří tuto teorii následně testovali. Kultura komunity může být vnímána především jako souhlas obyvatel s hodnotami a normami této komunity a snaha o jejich distribuci. Vysoká míra kriminality v komunitách je pak zapříčiněna neschopností jejích členů se na těchto základních kulturních principech nějakým způsobem domluvit. (Kubrin – Weitzer 2003) Výsledky některých studií také dokazují, že kulturní dezorganizace ovlivňuje neformální sociální kontrolu, která, jak již bylo řečeno, do značné míry souvisí s mírou kriminality. (Warner 2003)

Ačkoli je neformální sociální kontrola považována za výrazně účinnější při prevenci kriminality na lokální úrovni, **formální kontrola** hraje také důležitou roli. Ovlivňuje totiž jak úroveň kriminality, tak míru neformální kontroly, která je členy komunity vykonávána, a to tak, že je motivuje a zvyšuje jejich schopnost proti ní bojovat. Míra stejně jako kvalita policejní aktivity v sousedství může tedy výši spáchaných trestných činů značně ovlivnit. (Kovandzic – Sloan 2002) Bylo dokázáno, že policejní aktivita je v různých částech města různá – nízká účast policie na kontrole určitých komunit může zvýšit míru kriminality (ale i viktimizace), která se zde páchá, a to jednoduše tak, že nebrání zločincům v jejich činnosti. Ti se pak v těchto lokalitách rádi zdržují, protože šance na jejich dopadení jsou minimální. (Stark 1987; Velez 2001) Problémy však může způsobit i přehnaná policejní aktivita, která vztahy mezi členy komunity narušuje (například uvěznění některých členů komunity, frustrace z přehnané formální kontroly apod.), čímž rovněž limituje schopnost komunity dohlížet na místní pořádek. (Kubrin – Weitzer 2003)

Také **politická a ekonomická rozhodnutí** ze strany komunálních úředníků mohou mít velký vliv na kriminalitu. Problematické je například zvýšení nezaměstnanosti či chudoby (skrže redukci nebo úplné zrušení průmyslu a omezení investic v dané lokalitě) nebo rezidenční nestabilita a nárůst hustoty obyvatel způsobené změnou zástavby. (Stark 1987) Domy a byty ve vlastnictví měst, respektive státu, jsou často situovány ve znevýhodněných minoritních oblastech, což zároveň způsobuje koncentraci kriminality v těchto lokalitách. Stejně tak realizace půjček na nájem, a tedy zvýšení počtu nájemníků, kteří mají dluhy, představuje problém. Jak již bylo řečeno, čím větší počet majitelů nemovitostí v dané lokalitě žije, tím vyšší je sociální organizace této komunity. (Kubrin – Weitzer 2003; Hipp 2007)

Závěr

Teorie sociální dezorganizace vzbudila velký zájem ve 40. letech 20. století, a to především ve Spojených státech amerických, kde má své kořeny. Cílem teorie bylo vysvětlit příčiny kriminality, která měla napříč vybranými městskými lokalitami různou úroveň. K tomuto účelu byla využívána data sčítání lidu a policejní statistiky kriminality. V průběhu let 50. a 60. se autoři pokoušeli o její četné replikace a testování teorie v její původní podobě, a to rovněž s využitím oficiálních statistik. Tento postup se na začátku let 70. stal předmětem velké kritiky a vliv teorie sociální dezorganizace postupně upadal. Data, která přinášejí informace pouze o registrované kriminalitě, nebyla nadále považována za relevantní při zkoumání malých územních jednotek, jakými jsou právě městská sousedství.

Nový zájem o teorii sociální dezorganizace vyvolala až studie Sampsona a Growese (1989). Autoři, kteří pro její testování jako první využili self-reportová data, označili neformální sociální kontrolu jako „most“ mezi strukturními faktory Shawa a McKaye a kriminalitou. Analýza do značné míry potvrdila původní teoretický model Shawa a McKaye v Evropě. Důkaz o částečné generalizaci výsledků zapříčinil, že teorie sociální dezorganizace opět získala uznání širšího okruhu vědeckých pracovníků. Koncept neformální sociální kontroly však nevznikl z čista jasna. Autoři Sampson a Growes byli pravděpodobně ovlivněni pracemi Spencera a Durkheima (pojmy integrace a solidarita), kteří se problematikou sociální dezorganizace společnosti zabývali již před vznikem Chicagské školy. Patrná je zde také inspirace Mertonem nebo Sutherlandem, kteří sociální dezorganizaci chápali jako výsledek působení sociálních struktur na chování jedince.

Zvyšující se počty trestných činů mimo metropolitní oblasti a trvající kritika týkající se nízké zobecnitelnosti teorie přivedly některé autory na myšlenku testovat teorii sociální dezorganizace také na venkově, a to porovnáním kriminality na úrovni větších správních jednotek jako jsou okresy. Absence self-reportových dat však vedla k opětovnému využívání oficiálních statistik, které neumožnily měřit sociální dezorganizaci výše zmíněnou neformální sociální kontrolou. Částečně se tak tyto studie navrátily k původnímu konceptu Shawa a McKaye, kteří hledali přímou spojitost mezi strukturními faktory a kriminalitou. Výsledky studií do značné míry potvrdily již dříve formulované hypotézy, které předpovídaly rozdílný vliv strukturních faktorů v metropolích a na venkově. Hlavním zjištěním bylo, že ekonomické podmínky, které hrály důležitou roli ve městech, nemusí být až tak zásadní při zkoumání příčin kriminality na venkově, kde nízká mobilita a heterogenita obyvatel spolu s malými rozdíly v příjmech kompenzují nízké finanční prostředky a vyšší nezaměstnanost.

V současné době již teorie sociální dezorganizace není testována ve své původní podobě, najdeme však velké množství studií, které se o tuto teorii opírají, uvádějí ji v přehledu literatury, případně si od jejích autorů vypůjčují některé části původního modelu k vysvětlení svých myšlenek a nalezení příčin prostorové podmíněnosti kriminality. Nepopíratelný význam teorie sociální dezorganizace tedy vidíme především v tom, že jako jedna z prvních kriminologických teorií spojuje kriminalitu a páchaní trestné činnosti s konkrétním místem. Vedle individuálních charakteristik jedince vyzdvihuje také strukturní faktory specifické pro danou lokalitu, které na člověka působí a ovlivňují jeho chování. Navržení modelu takového působení, respektive proměnných, které mohou být pro výzkum v tomto směru relevantní (hustota obyvatel, migrační procesy, ekonomické podmínky lokality apod.), inspirovalo další vědecké pracovníky ve studiu prostorové podmíněnosti a dynamiky kriminality (ať už s využitím oficiálních dat nebo self-reportových výzkumů) nejen ve městech, ale také v rámci větších územních jednotek, a vedlo k upevnění zájmu o tuto oblast zkoumání.

Je tedy více než pravděpodobné, že se s teorií sociální dezorganizace, tedy přinejmenším s jejím odkazem, budeme setkávat i nadále. Walker vidí novou linii výzkumu kriminality na úrovni komunit v pracích Sampsona, Raudenbushe a Earlse (1997) nebo Morenoffa, Sampsona a Raudenbushe (2001), kteří vytváření konceptu kolektivní účinnosti, čímž v podstatě navazují na studie zabývající se neformální sociální kontrolou jako intergracním mechanismem společnosti. Jisté uplatnění nachází teorie sociální dezorganizace v rámci nově se rozvíjejícího vědeckého směru, který je znám pod pojmem environmentální kriminologie (Walker 2009), ale také v rámci výzkumů, které se zabývají sociálním kapitálem (Bruinsma et al. 2013) nebo které se snaží najít nové faktory ovlivňující narušenost určitého místa a teorii sociální dezorganizace tak dále rozvíjejí (viz Kubrin & Weitzer 2003).

Eva Moravcová je studentkou doktorského studia sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Pracuje v oddělení Hodnotových orientací ve společnosti v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i. a dlouhodobě spolupracuje s Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v Praze. Věnuje se výzkumu v oblasti kriminologie a metodologie vědy.

LITERATURA

- ANDRESEN, M. A., 2006: Crime Measures and the Spatial Analysis of Criminal Activity. *British Journal of Criminology* 46, č. 2, s. 258-285.
- BARNETT, C. – MENCKEN, F. C., 2002: Social Disorganization Theory and the Contextual Nature of Crime in Nonmetropolitan Counties. *Rural Sociology* 67, č. 3, s. 372-393.

- BARTOŇOVÁ, D., 1996: Regionální diferenciace sociálně-demografických znaků obyvatelstva. In: Hampl, M. (Ed.): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, s. 127-155.
- BAUMER, E. – HORNEY, J. – FELSON, R. – LAURITSEN, J. L., 2003: Neighborhood Disadvantage and the Nature of Violence. *Criminology* 41, č. 1, s. 39-72.
- BELLAIR, P. E., 2000: Informal Surveillance and Street Crime: A Complex Relationship. *Criminology* 38, č. 1, s. 137-170.
- BERNASCO, W. – NIEUWBEERTA, P., 2005: How Do Residential Burglars Select Target Areas?: A New Approach to the Analysis of Criminal Location Choice. *British Journal of Criminology* 45, č. 3, s. 296-315.
- BOUFFARD, L. A. – MUFTIĆ, L. R., 2006: The "Rural Mystique": Social Disorganization and Violence beyond Urban Communities. *Western Criminology Review* 7, č. 3, s. 56-66.
- BRIMICOMBE, A. J. – RALPHS, M. P. – SAMPSON, A. – TSUI, H. Y., 2001: An Analysis of the Role of Neighbourhood Ethnic Composition in the Geographical Distribution of Racially Motivated Incidents: Implications for Evaluating Treatment. *British Journal of Criminology* 41, č. 2, s. 293-308.
- BRUINSMA, G. J. N. – PAUWELS, L. J. R. – WEERMAN, F. M. – BERNASCO, W., 2013: Social Disorganization, Social Capital, Collective Efficacy and the Spatial Distribution of Crime and Offenders: An Empirical Test of Six Neighbourhood Models for a Dutch City. *British Journal of Criminology* 53, č. 5, s. 942-963.
- BURIÁNEK, J., 1994: Názory občanů na kriminologické aspekty prostředí v Praze. *Sociologický časopis* 30, č. 2, s. 201-214.
- BURSIK, R. J., 1988: Social Disorganization and Theories of Crime and Delinquency: Problems and Prospects. *Criminology* 26, č. 4, s. 519-552.
- BURSIK, R. J. – GRASMICK, H. G., 1993: Neighborhoods and Crime: The Dimensions of Effective Community Control. New York: Lexington Books.
- BURSIK, R. J. – WEBB, J., 1982: Community Change and Patterns of Delinquency. *American Journal of Sociology* 88, č. 1, s. 24-42.
- CARCACH, C., 2000: Size, Accessibility and Crime in Regional Australia. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice* č. 175, s. 1-6.
- COHEN, L. E. – FELSON, M., 1979: Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review* 44, č. 4, s. 588-608.
- ČERMÁK, D., 2007: Kriminalita na území hlavního města Prahy. In: Čermák, D. – Mikešová, R. – Novák, J. – Puldová, P. – Škodová, M. – Vobecká, J. – Zelendová, S. (Eds.): Sociálně prostorová diferenciace Prahy: Fáze 1: Socioekonomická diferenciace území Prahy na úrovni MČ: Studie pro Útvar rozvoje hl. města Prahy. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 62-72.
- DURKHEIM, É., 2004: Společenská dělba práce. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- DURKHEIM, É. – SIMPSON, G. – SPAULDING, J. A., 1966: Suicide : A Study in Sociology. New York: The Free Press.

- ELLIOTT, D. S. – WILSON, W. J. – HUIZINGA, D. – SAMPSON, R. J. – ELLIOTT, A. – RANKIN, B., 1996: The Effects of Neighborhood Disadvantage on Adolescent Development. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 33, č. 4, s. 389-426.
- FITZGERALD, M. – MCLENNAN, G. – PAWSON, J., 1980: *Crime and Society: Readings in History and Theory*. Routledge.
- FRIENDLY, M., 2007: A.-M. Guerry's "Moral Statistics of France": Challenges for Multivariable Spatial Analysis. *Statistical Science* 22, č. 3, s. 368-399.
- GOTTFREDSON, D. C. – MCNEIL, R. J. – GOTTFREDSON, G. D., 1991: Social Area Influences on Delinquency: A Multilevel Analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 28, č. 2, s. 197-226.
- GUERRY, A.-M., 1833: *Essai sur la statistique morale de la France*. Paris: Crochard.
- HAMPL, M., 2005: *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy.
- HIPP, J. R., 2007: Income Inequality, Race, and Place: Does the Distribution of Race and Class within Neighborhoods Affects Crime Rates? *Criminology* 45, č. 3, s. 665-697.
- JANDOUREK, J., 2003: *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- JENSEN, G. F., 2003: Social Disorganization Theory. In: *Encyclopedia of Criminology*. New York: Fitzroy Dearborn Publishers.
- JÍCHOVÁ, J. – TEMELOVÁ, J., 2012: Kriminalita a její percepce ve vnitřním městě: případová studie pražského Žižkova a Jarova. *Geografie* 3, č. 117, s. 329-348.
- KELLER, J., 2007: *Dějiny klasické sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KOVANDZIC, T. V. – SLOAN, J. J., 2002: Police Levels and Crime Rates Revisited. *Journal of Criminal Justice* 30, č. 1, s. 65-76.
- KPOSOWA, A. J. – BREAUULT, K. D. – HARRISON, B. M., 1995: Reassessing the Structural Covariates of Violent and Property Crimes in the USA : A County Level Analysis. *The British Journal of Sociology* 46, č. 1, s. 79-105.
- KUBRIN, C. E., 2009: Social Disorganization Theory: Then, Now, and in the Future. In: Krohn, M. D. – Lizotte, A. J. – Hall, G. P. (Eds.): *Handbook on Crime and Deviance*. New York: Springer, s. 225-236.
- KUBRIN, C. E. – WEITZER, R., 2003: New Directions in Social Disorganization Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 40, č. 4, s. 374-402.
- LANDER, B., 1954: *Towards an Understanding of Juvenile Delinquency*. New York: Columbia University Press.
- LILLY, R. J. – CULLEN, F. T. – BALL R. A., 2010: *Criminological Theory: Context and Consequences*. California: Sage.
- LINHART, J. – PETRUSEK, M. – VODÁKOVÁ, A. – MAŘÍKOVÁ, H., 1996: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- LUBELCOVÁ, G., 1996: Sociálna podmienenosť regionálnej diferencovanosti kriminality na Slovensku. *Sociológia – Slovak Sociological Review*, č. 6, s. 575-586.
- MAGUIRE, M. – MORGAN, R. – REINER, R., 2007: *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press.

- MAXWELL, C. D. – GARNER, J. H. – SKOGAN, W. G., 2011: Collective Efficacy and Criminal Behavior in Chicago, 1995 – 2004. Shepherdstown: Joint Center for Justice Studies.
- MERTON, R. K., 1938: Social Structure and Anomie. *American Sociological Review* 3, č. 5, s. 672-682.
- MICHÁLEK, A., 2009: Priestorová diferenciácia kriminality. *Geografický časopis* 61, č. 2, s. 111-120.
- MICHÁLEK, A., 2010: Rurálna kriminalita a rurálne okresy Slovenska so zvýšenou kriminalitou. *Geografický časopis* 62, č. 4, s. 329-345.
- MICHÁLEK, A., 1999: Teoreticko-metodologické aspekty migrácie páchatel'ov v mes-tách. *Kriminalistika* 2, č. 32, s. 122-131.
- MICHÁLEK, A., 2000: Vývoj a regionálna distribúcia kriminality na Slovensku. *Kriminalistika* 4, č. 33, s. 326-334.
- MLÁDEK, J. – KUSENDOVÁ, D. – MARENČÁKOVÁ, J. – PODOLÁK, P. – VAŇO, B., 2006: Demogeografická analýza Slovenska. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- MORENOFF, J. D. – SAMPSON, R. J. – RAUDENBUSH, S. W., 2001: Neighborhood Inequality, Collective Efficacy, and the Spatial Dynamics of Urban Violence. *Criminology* 39, č. 3, s. 517-558.
- MUNKOVÁ, G., 2001: Sociální deviace: přehled sociologických teorií. Praha: Karolinum.
- MUSIL, J., 2012: Chicagská škola a česká sociologie. *Lidé města* 14, č. 3, s. 395-419.
- NOVÁK, J. – PULDOVÁ, P. – OUŘEDNÍČEK, M. – TELEMOVÁ, J., 2007: Současné procesy ovlivňující sociálně prostorovou diferenciaci České republiky. *Urbanismus a územní rozvoj* 10, č. 5, s. 31-35.
- OBERWITTLER, D., 2004: A Multilevel Analysis of Neighbourhood Contextual Effects on Serious Juvenile Offending: The Role of Subcultural Values and Social Disorganization. *European Journal of Criminology* 1, č. 2, s. 201-235.
- OH, J.-H., 2004: Race/Ethnicity, Homeownership, and Neighborhood Attachment. *Race and Society* 7, č. 2, s. 63-77.
- OSGOOD, D. W. – CHAMBERS, J. M., 2000: Social Disorganization Outside the Metropolis: an Analysis of Rural Youth Violence. *Criminology* 38, č. 1, s. 81-116.
- QUINNEY, R., 1964: Crime, Delinquency, and Social Areas. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 1, č. 2, s. 149-154.
- REPHANN, T. J., 1999: Links between Rural Development and Crime. *Papers in Regional Science* 78, č. 4, s. 365-386.
- SAMPSON, R. J., 1986: Crime in Cities: The Effects of Formal and Informal Social Control. *Crime and Justice* 8, s. 271-311.
- SAMPSON, R. – GROVES, W. B., 1989: Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology* 94, č. 4, s. 774-802.
- SAMPSON, R. J. – RAUDENBUSH, S. W., 2001: Disorder in Urban Neighborhoods: Does It Lead to Crime. Washington, DC: National Institute of Justice.
- SAMPSON, R. J. – RAUDENBUSH, S. W. – EARLS, F., 1997: Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science* 277, č. 5328, s. 918-924.

- SAPORU, D. F. – PATTON, CH. L. – KRIVO, L. J. – PETERSON, R. D., 2011: Differential Benefits?: Crime and Community Investments in Racially Distinct Neighborhoods. *Race and Justice* 1, č. 1, s. 79-102.
- SHAW, C. R. – MCKAY, H. D., 1942: *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- STARK, R., 1987: Deviant Places: A Theory of the Ecology of Crime. *Criminology* 25, č. 4, s. 893-910.
- SUN, I. Y. – TRIPLETT, R. – GAINEY, R. R., 2004: Neighborhood Characteristics and Crime: A Test of Sampson and Groves' Model of Social Disorganization. *Western Criminology Review* 5, č. 1, s. 1-16.
- TEMELOVÁ, J. – ČERMÁK, D. – JÍCHOVÁ, J., 2012: Kriminalita a vnímání bezpečnosti v pražských čtvrtích. In: Ouředníček, M. – Temelová, J. (Eds.): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia, s. 47-67.
- THORNBERRY, T. P. – KROHN, M. D., 2000: The Self-report Method for Measuring Delinquency and Crime. *Criminal Justice*, č. 4, s. 33-83.
- VELEZ, M. B., 2001: The Role of Public Social Control in Urban Neighborhoods: A Multilevel Analysis of Victimization Risk. *Criminology* 39, č. 4, s. 837-864.
- VEYSEY, B. M. – MESSNER, S. F., 1999: Further Testing of Social Disorganization Theory: An Elaboration of Sampson and Groves's "Community Structure and Crime." *Journal of Research in Crime and Delinquency* 36, č. 2, s. 156-174.
- WALKER, J. T., 2009: Social Disorganization Theory. In: Miller, M. J. (Ed.): *21st Century Criminology: a Reference Handbook*. Thousand Oaks, California: Sage, s. 312-323.
- WARNER, B. D., 2003: The Role of Attenuated Culture in Social Disorganization Theory. *Criminology* 41, č. 1, s. 73-98.
- WARNER, B. D. – PIERCE, G. L., 1993: Reexamining Social Disorganization Theory Using Calls to the Police as a Measure of Crime. *Criminology* 31, č. 4, s. 493-517.
- WEISBURD, D. – MCEWEN, T., 1998: Introduction. In: Weisburd, D. – McEwen, T. (Eds.): *Crime Mapping and Crime Prevention*. New York: Willow Tree Press, s. 1-13.
- WEISHEIT, R. A. – DONNERMEYER, J. F., 2000: Change and Continuity in Crime in Rural America. *Criminal justice*, č. 1, s. 309-357.
- WELLS, L. E. – WEISHEIT, R. A., 2004: Patterns of Rural and Urban Crime: A County-Level Comparison. *Criminal Justice Review* 29, č. 1, s. 1-22.
- WIKSTROM, P.-O. – LOEBER, R., 2000: Do Disadvantaged Neighborhoods Cause Well-Adjusted Children to Become Adolescent Delinquents? A Study of Male Juvenile Serious Offending, Individual Risk and Protective Factors, and Neighborhood Context. *Criminology* 38, č. 4, s. 1109-1142.
- WORTLEY, R. – MAZEROLLE, L., 2008: *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Devon: Willan Publishing.